

NATIVITAT CASTEJÓN I DOMÈNECH

RECORDANÇA DEL POETA ANDREUENC
JOSEP LLUÍS PONS I GALLARZA

El Centre d'Estudis Ignasi Iglésias de Sant Andreu de Palomar vol commemorar el centenari de la mort del poeta andreuenc Josep Lluís Pons i Gallarza. En aquesta commemoració no es pretén fer ni una biografia exhaustiva ni una crítica literària de la seva obra, sinó una recordança de la seva figura i, molt especialment, de la seva època de deixeble. Per conèixer aquest període de temps, disposem d'una font bibliogràfica entranyable per als andreuencs: la sessió literària que mossèn Joan Clapés i Corbera va celebrar el 23 d'agost de 1896 al Cercle Catòlic de Sant Josep de Sant Andreu de Palomar. Aquest acte, als dos anys de la mort del poeta, ens demostra la gran consideració i estima que se sentia per ell. Creiem adient recuperar alguns fragments d'aquest assaig biogràfic pel seu valor tant testimonial com literari, fruit del renaixement de la cultura i la llengua catalanes, que es produí al llarg del segle XIX i, per tant, en respectem l'ortografia:

«Vinç à parlar d'un andreuenc illustre que per mala ventura ja perteneix à la historia, be se qu'altres mellor que jo podrian ferbo complertament, y si aquest atreviment pod perdonarse tenint en compte l'impuls que me ha conduit, seria pera mí un agrahiment que'l temps no esborraria y al mateix temps un tribut pagat per nosaltres à la dignissima persona de qui ab mà insegura vaig à dibuixar son retrato. Arribe la mà à donar una pinzellada felís, que'l faja coneixer y transformarà en goig la pena qu'oprimeix mon pit per lo sobradament fundat temor de lo poch que jo puch».¹

1. JOAN CLAPÉS I CORBERA, *Fulles històriques de Sant Andreu de Palomar*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930, vol. III, apèndix núm. 3, pàgs. XXV-XXVI.

Cal recordar que el seu naixement, el 24 d'agost de 1823, al poble de Sant Andreu de Palomar fou circumstancial i sembla ésser que només hi visqué durant la infància: el seu pare, Josep Pons i Umbert, natural de Palma de Mallorca i mariner de professió, i la seva mare, Josefa Gallarza Goitia, madrilenya, vivien habitualment al carrer del Conde del Asalto 100, 1er pis, de Barcelona, però van fugir de la ciutat per por a l'epidèmia de pesta negra i als atacs francesos del Duc d'Angulema. Fou batejat a la parròquia de Sant Andreu Apòstol.

Des de petit va demostrar tenir molta inquietud pels estudis i ja s'inicià en el món escolar. Per aconseguir-ho, no li calia desplaçar-se a un altre indret: no hem d'oblidar que, durant el segle XIX, es creen moltes escoles a Sant Andreu com a conseqüència de l'interès creixent per l'educació entre la gent obrera. S'hi podien trobar escoles públiques o privades, d'educació laica o religiosa i amb horaris diürns o nocturns. L'oferta era nombrosa. Això era el resultat d'un canvi profund en la societat: d'un món exclusivament agrícola que es va transformant en un món industrial amb tot el que comportarà de canvis socials i econòmics, i de pautes culturals.

Sembla ésser que el primer mestre que tingué fou Ramon Solà, mestre de lectura, cal·ligrafia, aritmètica, gramàtica i ortografia, que regentava una escola al carrer de Lancaster, núm. 23. La seva estada fou curta (1833-1834), però els resultats foren molt bons.²

El segon mestre el tingué un any després, l'agost de 1835, quan els seus pares decidiren aprofitar la seva afició pel dibuix i estudià sota la direcció de Ramon Soler fins a l'any 1840. A partir del 1837, ho va compaginar amb l'estudi de la gramàtica llatina amb un professor particular. I des del dia 17 de juny de 1839 assisteix a les lliçons de retòrica del prevere Antoni Bover que s'impartien a la capella del Palau. El 22 d'octubre de 1840, s'examinà a la Universitat de Barcelona de gramàtica llatina i retòrica, i n'obtingué la màxima qualificació. Aquell mateix any començarà els estudis universitaris i obtindrà la llicenciatura en Filosofia l'any 1843. D'aquesta època, disposem dels comentaris del seu professor de Filosofia, Josep Martí i Pradell, recollits per Joaquim Maria Sanromà en *Mis Memorias* (1894), que ens acosten a la seva personalitat:

«...Lluís Pons i Gallarza, sense dubte el millor alumne que he conegut. Tindria ja aleshores els seus divuit anys ben complerts; formal, circumspecte, afable i correctíssim en tot. Prenia notes de les explicacions, prodigi rar en

2. JOSEP LLUÍS PONS I GALLARZA, *Poesies*. A cura de Joan Pons i Marquès i Josep Maria Llompart. Palma de Mallorca: Ed. Moll, Col. Biblioteca «Il·lès d'Or», 1975, pàgs. 10-11.

aquell temps en un estudiant espanyol, i ho feia en uns quaderns molt perfilats, amb lletra clara i hermosa, amb admirable precisió i dicció castissa, estrenyent amb la mà el tinteret de banya sense tacar-se mai els dits, sense piular ni distreure's per res. Se'l titllava de poc comunicatiu, degut tal volta al fet que, com jo mateix, s'era criat tot sol, sempre aferrat a les faldilles de sa mare. Hi havia en el jove Pons la fusta d'un gran home. Potser una mica apocat: per això féu poca carrera».³

L'any 1843 inicià la carrera de Jurisprudència, que acabà el 1850 també amb notes excel·lents. Arribà a formar part de la junta de govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Però la seva trajectòria no acabà aquí: el 1849, guanyà per oposició la Càtedra de Retòrica de l'Institut de Barcelona, substituint en el càrrec el malaguanyat Pau Piferrer. Hi treballà fins a l'any 1861. Cal recordar un fet personal important: el seu matrimoni amb la seva cosina germana Maria Pons i Santandreu el dia 11 d'abril de 1852. Per voluntat pròpia, va decidir traslladar-se a la Càtedra d'Història i Geografia de l'Institut de Palma de Mallorca, on va poder continuar amb les lliçons de retòrica fins a l'any 1892, data en què obtingué la jubilació. En paraules de mossèn Clapés:

«L'ideal del Sr. Pons, atret tal volta per las descripcions que son pare li faria de aquellas illas que com paners de flors nedan per sobre l'aygua escumosa del Mediterrani, no era altre qu'admirar d'aprop los llochcs comuns á son pare, ja de molt temps difunt y de sos antepassats, y treballava, y desitjava trasladarsehi junt ab son càrrech de catedràticb...».⁴

És en aquella terra on desenvolupà plenament la seva carrera acadèmica i la seva obra poètica. Va fundar la revista «Museu Balear», on concentrà tot el moviment literari mallorquí. Fins i tot publicà els seus propis textos de les matèries que impartí (història universal, retòrica i poètica, geografia i estudis clàssics):

«Foren molt ben rebudas aquestas obras tan per los erudits com per sos deixebles, distingintse del enfarfech que surten de la premsa, per sa claretat, per las jubiciosas reflexions, aixís com també per son método...cap més s'en ha escrit ab més conciencia, cumpleixen exactament son fi, y res important hi falta, ni que apreciacions y demés hi sobren.»⁵

Era conegut pel seu magisteri, però no se'l coneixia com a poeta. Això ho descobrí Pau Piferrer⁶ l'any 1859, data de la restauració dels Jocs

3. JOSEP LLUÍS PONS I GALLARZA, *Poesies*. Op. cit, pàgs. 12-13.

4. JOAN CLAPÉS I CORBERA, *op. cit.*, vol. III, pàg. XXX.

5. JOAN CLAPÉS I CORBERA, *op. cit.*, vol. III, pàgs. XXX-XXXI.

6. JOAN CLAPÉS I CORBERA, *op. cit.*, vol. III, pàg. XXXIV.

Florals. A partir d'aleshores, la seva participació en aquests esdeveniments literaris es va veure premiada amb èxits importants. Així, doncs, cal situar la seva obra poètica dins el corrent conservador del romanticisme català. Els seus trets més característics són: la seva mentalitat burgesa amb tot el que implica d'idealització i mitificació d'allò que contempla, el seu gran coneixement de la cultura humanística i un sentiment molt arrelat del paisatge. Tot això escrit amb un to hímic que dóna a la seva poesia un caràcter solemne. Pons i Gallarza era molt perfeccionista i utilitzà un llenguatge molt acurat, a diferència de la majoria de poetes floralistes de la Renaixença catalana. Cal assenyalar l'ús de lèxic mallorquí que va enriquir les seves estrofes. Però no podem oblidar un fet present en aquella època: el bilingüisme, producte de la influència castellana i centralitzadora del segle XVIII, que perdurà al llarg del segle XIX i que, per tant, es troba sempre present en la seva obra. Els seus títols són prou coneguts per nosaltres: *Lo treball de Catalunya*, *La llar*, *La mort dels Montcades*, *L'olivera mallorquina*, *Lluites de braus*, *La muntanya catalana* i *Els tarongers de Sóller*, entre d'altres. Nosaltres recordem de manera especial el poema, en tantes ocasions reproduït, que va dedicar al nostre poble i a la seva Festa Major: és una evocació plena d'enyorança d'un poble que ja no és com ell el recorda. Ens descriu la gent i el paisatge d'una època passada i acaba amb una exclamació prou expressiva:

¡Ay, vila de Sant Andreu,
qui te vejés retornada!

En aquesta poesia que ens dedicà, Pons i Gallarza va deixar part de l'esperit idealista que inspirà tots els poetes romàntics de l'època i deixà anar els seus sentiments i la seva visió de la realitat.

Des del Centre d'Estudis Ignasi Iglésias hem volgut recordar la seva personalitat d'estudiant inquiet, mestre modèlic i poeta andreuenc. El nostre poble el té present en la seva memòria històrica: li ha dedicat un carrer (l'antic carrer de Sant Llorenç), que es troba entre els carrers Gran de Sant Andreu i l'Avinguda Meridiana.

Ens sembla molt adient finalitzar aquesta recordança amb unes paraules de mossèn Clapés, que amb el seu estil tan literari, ens descriu admirablement l'indret on descansa des del dia 22 d'agost de 1894 l'anomenat «poeta dels tarongers de Sóller»:

«Si un dia ab una nau costejau l'illa de Mallorca veureu una blanca ciutat assentada en la falda d'una montanya, com una tendre verge de blanca mantellina que s'atansa á la mar com colom que s'assedegue, aquesta ciutat es l'hermosa Sóller, la terra encantadora tan estimada de'n Pons; y si

mireu més cap á la montanya, no lluny del lladoner centenari, veureu voltat de xiprers lo cementeri del poble en mitj d'una vall hont hi regna eterna primavera; allí descansan en pau las despallas mortals del que fou en vida docte professor, poeta cristiá, espós model, pare amantíssim y amich carinyós; la seva ànima se'n volá á las regions de la pau.

*Nosaltres aquí á la terra, respectém y glorifiquém sa memoria.*⁷

7. JOAN CLAPÉS I CORBERA, *op. cit.*, vol. III, pàgs. LV-LVI.